

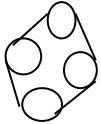
**UNITING CHURCH IN AUSTRALIA: LOTU COKOVATATI KO E OSITERELIA
KONIFEREDI NI VITI: VAVAKOSO LOTU RARABA**

Sepiteba 29, 2019: Penitiko 16 [Pentecost 16]

Bonding-gathering and knowing each other-Base 1], me vakatorocaketaki ka vakavou na noda bula vakayalo. Affirmation-sharing our spiritual journeys-Base 2] kei na noda cakacakata se vakadewataka na veika eda sa rawata [caring/sharing-Base 3]. Sa vaka na qito na Baseball ka va na kena i cegu-cegu; e tolu na naki ni noda veitokani. Ni rawa kece eda sa rawata e dua na kai ka eda sa yacova nai naki ni qito se veitokani [Home Base].

NODA VEIKILAI

Me vakayacori e dua na porokaramu ka rawa ni yukea na noda veikilai vinaka. Eda soqoni, lululu, veitalanoa ka veiwasei talanoa. Tekivu na soqo ena gunu ti se qai vakayacori ni oti na vuli. Me dau qarauni na vakayagataki ni sevusevu me kua ni vakadaroya na mai lotu ena Siga Tabu kei na nomu cakacaka

NODA BULA VAKAYALO

Ena macawa ogo Siga ni Turaga Sepiteba 29, 2019:

Ai Vakamacala me baleta na Jeremaia: 1. Sa yavutaki nodra bula na matatamata na Isireli vua na Kalou, sa solia kina vei Mosesa na Vunau e Tini, mera muria ka talairawarawa kina. Ke ra talaidredre ena lewa ni Kalou ena vakaoqo: talaidredre = totogi se vakavulici; talairawarawa = vakalougatataki. Eda raici iratou na parofita e tolu: Emosi, Osea kei Aisea ka ratou bula ka parofisai enai ka 8 ni senitiuri. Eda raica ni ko Emosi e vakabibitaka na ‘Dodonu ni Kalou’ [Justice of God] kei Osea na ‘Loloma ni Kalou’ [God’s mercy and love], ia ko Aisea e vakabibitaka na ‘Savasava se Tabu (tu tani)ni Kalou [Holiness of God]. 2. Ko Jeremaia e parofisai enai ka 7 ni senitiuri e Juta: era sa kau oti vakabobula na Isireli [northern kingdom] ki Asiria ena 722 ka sa roro mai na gauna ka sega ni tarovi rawa mera kau vakabobula kina na Juta [southern kingdom] ki Papiloni. Ko Jeremaia eratou parofisai tiko ena gauna vata kei Apakuki, Sefanaia, Isikeli kei Taniela. Ko Jeremaia a yaco me parofita ena 627 [BC/BCE] ka veiqaravi ena 627-586 mai na nona yalataka na veivakabobolataka, a raica na ka e yalataka ena vuaviri nei Jesuralemi [586 BC/BCE] vei Nebukanesa na Tui Papiloni [II Tui 21-25]. E donuya na gauna nei tui Josaia [640-609 vakamatei enai valu], Jioasi [3 na vula], Jioiakimi [609-598], Jioiakini [3 na vula], Setekaia [597-492, yabaki 11 nona tui]. Sa kenai balebale ni nona gauna ni parofisai e donuya e lima na tui: Josaia [640-609], Jioaasi, Jioiakimi [609-598], Jioiakini [vula 3 ena 598] kei Setekaia [598-587]. 3. Ko Jeremaia 1:4-10: Na yaca ‘Jeremaia’ e rawa ni kenai balebale na ‘talaraki’ se ‘taracake’ [Jeremaia 1:10] me vaka ga na vosa

vakavavalagi na 'raise' kei 'raze' e tautauvata na kenai rorogo, ia e duidui na kenai balebale. Na yacana sa veiganiti vinaka kei na nona cakacaka vakaparofita, me vaka e vakayagataka na vosa ruarua oqo: na veitalaraki se veivakarusai kei na veitarai cake. Ko Jeremaia e kai Anacoci [edaidai na yacana ko Anatah], ka rauta e 6 na kilomita [3 na maile] mai Jerusalemi. Me vakataki Joni na Dauveipapitaiso, ea kacivi ni sa qai kunekunetaki tiko ena ketei tinana. Ea sucu mai na vuvale vakabete nei Ilai ka yalataki kina nira na mate dole ga nona kawa ka sega nira yacova na gauna ni qase. 4. Sa rauta me tekivu gone ni sa qai yabaki 17 ga, ka sega ni rawarawa na nona cakacaka vakaparofita; eratou a saga me vakamatei koya na nona vuvale ni sa cauravou ga, baleta ni sega ni salavata na nona parofisai kei na lewa ni tui kei ira na veiliutaki. Sa vakasalataki ira na kai nona mera soro ki Papiloni, ia era sega ni ciqoma ka ra la'ki totaki Ijipita; ia e mani vakavuna na nodra vakarusai ka kauvakavesu ki Papiloni. Era kauwaitaki Jeremaia na kai Papiloni, ia e sega ni via lako kina, ka vakavuna na nodra cati koya na kai nona. Ea qai la'ki kauvakavesu ki Ijipita, ka kau ena domo ni Uciwai na Nile ena yanuyanu ko Elephantine, na vanua e nanumi ni a kau taumada kina na Kato ni Veiyalayalati, ka la'ki ni tini sara yani ki Iciopea. 5. E rauta e 40 na yabaki na veiqaravi nei Jeremaia, 627-596BC/BCE; ka donumaka na gauna ni bula dredre vakapolitiki kei na yavavala ni vanua. Nai vola na 'tagi, lele'se Lele i Jeremaia, e 5 ga a kena wase, sa vinaka meda wilika vata kei nai vola nei Jeremaia. Sa tekivu me kasura mai na nodra bula vakayalo na Isireli: baleta ni ra sa talaidredre Vua na Kalou, era sa vakatotogitaki. Dua na tiki ni vola oqo e vola ko Peruki na Vunivola nei Jeremaia. 6. Sa parofita cati ko Jeremaia mai vei ira na tui, kei ira talega na lewe ni vanua, nona vuvale baleta nai vakarau ni nona vosa. Ia, sa dua vei ira na parofita rogo ka mana nona veiqaravi ena mata ni Kalou. Sa parofisaitaka na kau vakabobula ki Papiloni kei na nodra lesu tale mai na kai nona. Ena Jeremaia 29:1ff nai vakasala mera qarava vakavinaka nodrai tavi ena vanua ni veivakabobulataki, ena oti ga e 70 na yabaki [29:10] era sa na lesu tale ka mera vakadeitaka ni tu ga ena i naki ni Kalou na veika sa yaco vei ira...wili gusutaka na 29:11 na tikina totoka. Na Jeremaia 2:19 [wilika] na tikina sa kovuta kece nai naki ni vola kei na veika sa yaco vei Juta kei Isireli kei na koro turaga ko Jeruselemi. E na tokalau kei Jerusalemi e tiko kina na qara vatu ka vakatokai na Qara vatu nei Jeremaia [Jeremiah's Grotto], na vanua ni nona masumasu ena gauna ni nona rarawa, yaluma kei na galili ni tutaudua. Ena qaravatu oqo e no kina na delana ka vakatokai ko Kolikoca ka lauvako kina ko Jisu ena kauveilatai 6. Sa lomani Isireli vakalevu ko Jeremaia, sa tukuna na dina kei na dodonu ni Kalou. Sa yalataki ena nonai vola na veiyalayalati vou sega ni volai ena vatu me vaka na Vunau e Tini [Lako Yani 20:1ff], ia nai vunau, ko ya ena volai ena yalodra se lomadra [31:31-34], oqo na vakasama cecere sa mai vakatakila ka bulataka ko Jisu Karisito.

A. Jeremaia 32:1-3a,6-15: I. Eda sa raica oti ni donuya ko Jeremaia e lima na tui e Juta [southern kingdom]: Josia, Joasi, Jioakimi, Jioakini kei Esetekaia [Esekaia] ka veidonui kei na gauna sa ra kau vakabobula kina ki Papiloni [586 BC/BCE]. Sa vakaraitaka talega na gauna ni nona veiliutaki mai Papiloni ko Nepukanesa, ko ya nai ka tinikawalu ni yabaki ni nona veiliutaki [tikina1]. II. Sa tiko vakavesu na parofita ko Jeremaia e Jerusalemi [tikina 2] me baleta na nona parofisai ni na kau vakabobula na Tui ko Esetekaia kei ira na lewe ni vanua ki Papiloni [tikina 3]. A cata na parofisai oqo na tui ka vakavuna me vesuki Jeremaia ka vesu tiko ena loma ni vale ni bose [house arrest]. III. Na nona volia na qele nei Anameli na tamana lailai sai vakaraitaki ga ni vakabauta nei Jeremaia ni sa kila tu ni sa tiko na qele koya ena ligadra na meca; sa kila talega nira na kau vakabobula, ia e na dua na gauna mai muri era na lesu tale mai ka mai

vakacokotaki na vanua. Sa na qai laki taura lesu tale na qele ka volia, ka sa maroroya tiko ko Baruki, na nona Vunivola, na kenai vola vakadinadina ena dua na saqa. Ni na lesu mai sa na tu ga nai vola koya mei vakadinadina ni veivoli a yaco. IV. Sa vakaraitaka ga ko Jeremaia na nodrai valavala ca na tamata era sa totogi kina. Sa vakadeitaka talega na dei tu ni nona vakabauta na Kalou kei na nona kila ni ra na vakalesui tale mai na kau vakabobula me mai vakacokotaki tale na vanua ka solia vei ira ko Yawe [Kalou].

B. Nai Vakamacala ni Same: *Sa dauvakayagataka vakalevu ko Jisu na Same ena nona vunau kei na nonai vakavuvuli, baleta ga ni sai vakarau ni nodra bula, ena nodra bula vakavuvale kei na lotu mera dau lagata se cavuta na Same. E 150 na Same era a vakasoqoni vata ena dua na gauna balavu, ka ra dau vakayagataka ena nodra: vakacaucautaka na Kalou, ena nodra vakavinavinaka Vua na Kalou, ena nodra tusanaka na nodra vakabauta, ena nodra tukuna na nodra vakanuinui, ena nodra dui rarawataka na tamata yadua na nodrai valavalaca, kei na Nona Dina tu ga na Kalou ni lomani ira ka dauvukei ira talega. Na uto ni Same sai koya na bibi ni nona vakararavi se vakabauta na Kalou na tamata yadua. Sa vinaka talega meda raica kina na nona tukuna vakadodonu na tamata na nona gagadre se cikecike Vua na Kalou. Na Same sa yaga ena draki ni bula kecega eda kila ka sotava na tamata, meda dauvakayagataka me yaga ki na noda bula ni vakabauta kei na bula ena veisiga! II. Ena vuku ni noda dau taleitaka na Same, ena uasivi meda raica na kenai wasewase e 5 ka muria vinaka nai vola e lima nei Mosese sa vakatokai na Penitatu [Penteteuch-pente-5 teuch- nai vola]. Na veiwasewase sa dusia vakararaba ga na veikulutaga sa vakabibitaki ena veivola e lima. Sa kenai balebale ko ya ni Same: 1. Same 1-41 ena salavata kei Nai Vakatekivu [Genesis]. Me vaka ga na veibuli ni Kalou enai akatekivu, na lutu ni tamata enai valavalaca, ka yalataki na veivueti ni Kalou. E levu na Same ogo e tukuni ni a vola ko Tevita ka sa vakaraitaka na nona vakalougatataki na tamata, nona lutu mai na liga ni Kalou, kei na nona vakabulai mai Vua na Kalou. 2. Same 42- 72, na Lako Yani [Exodus], ea vola ko Tevita me baleti Isireli, sa vakarusai ka vakavoui tale. Sa vakabulai Isireli na Kalou, ka sega ni yaga me vaqara tale edua na sala, mera rai ga Vua na Kalou, sai Koya ga na Sala mera vueti ka vakabulai kina. 3. Same 73-89 sa salavata kei na Vunau ni Soro [Leviticus], ea vola ko Esafa kei ira na nona kawa. Sa vakabibitaki kina na Vale ni Soro, na Nona lagilagi na Kalou, sa cecere ka kaukauwa. Sa na gole kina na tamata me vakabulai ka vakarokorokotaka na Yacana Tabu. 4. Same 90-106, Tiko mai na Lekutu [Numbers], era lewe levu era kainaki ni ra vola ka sa baleta na veiwekani nei Isireli kei na veimatani sa wavoliti koya kei na Nona lewa na Kalou na matanitu ko Isireli kei na veivanua kecega era sa vakarorogo ki na nona lewa. 5. Same 107-150 nai Vakaru [Deuteronomy –deut -2, nomy-law] sa kainaki ni a vola ko Tevita ka vakabibitaki kina na Kalou kei na Nona Vosa. Sa levu kina na sere ni veivakacaucautaki, veivakarokorokotaki kei na vakavinavinakataki ni Kalou. E levu na Same ogo era sa volai me lagati ena soKalou, ka sa rawa meda vakayagataka talega meda lagata Vua na Kalou, se meda vola eso nai vakarau ni soKalou me salavata kei na veiSame ogo. 6. Na Same 91 nai ka va ni wasewase ni Same [91- 106] era vola e lewe vuqa. Sa salavata na Same kei nai T/Lekutu [Numbers] vakamacalataka na veiwekani ni matanitu ko Isireli kei ira na veimatani wavoliti koya. Ni Kalou ogo e kila na nodra liutaki na veimatani ka vakayagataka nona kaukauwa na Kalou me yaco kina na lomana e Isireli kei na veimatani ogo. Sa dusia ni Kalou kei vuravura ogo kei na nona veiwekani kei na veimatani e vuravura edaidai kei na nona lewa dodonu na Kalou [God is in control].*

B. Na Same 91:1-6, 14-16 : I. Sa tu na veimataqali veivakacalai ena veiyasana kecega [3], eso era lako vuni mai [6], e so e da vakavuna ga [5] e so eda sotava ena nodai lakolako [12-13]. Sa matata sara ni Kalou

Dauveitaqomaki [*Al Shaddai*] na Kalou ko Yawe, ‘eda sa tiko ga enai yaloyalo i Koya sa Kaukauwa’...na nodai drodro kai vakaruru ni da rere. Ni tarai keda na rere kei na taqaya, meda vakabauta ga na Kalou dau veitaqomaki. **Sa marori keda se vakarurugi keda ena ruku ni tabana** [1-6]. II. Na 14-16 sa baleta na Vosa ni yalayala ni Kalou ena nona Veitaqomaki [Divine Promises of Protection]: Dikeva sara vakavinaka, e rairai no kina e **8 na yalayala**: wilika Vinaka se levu cake o raica: ‘*Au sa vakabulai koya sa lomani au*’ [*rescue*]; ‘*taqomaki koya...*’ [*security*]; *ni kaci mai vei au au sa rogo vua* [*answered prayer*]; ‘*au sa tikovata kei koya ena gauna ni leqa*’ [*companionship in need*]; *vakabulai koya* [*deliverance*]; *rokovi koya* [*vindication*]; *vakamamautaki koya se vakacegui koya me bula dede se balavu* [*personal fulfillment*]; *vakatakila vua se vakaraitaka vua me rekitaka na noqu veivakabulai* [*enjoyment of salvation*]. Sa dua dina na Kalou vinaka! Se A cava nomu nanuma?

C. Ai Vakamacala me baleti Timoci, nai Vola 1,2:

I. Na cauravou ko Timoci, na tinana ko Unaisi, ka buna ko Loi [II Timoci 1: 5] erau Jiu, ka tamana na kai Kirisi. Ko Timoci, na cauravou vakabauti Jisu Karisito sa vua ni veiqaravi nei Paula ka yaco me tisaipeli nei Paula ena nonai lakolako vakaulotu [Roma 16:21; I Koronica 16:10; Filipai 2:19. Ko Timoci sa vaka ga e luvei Paula [1.2] ka yaco me dua na cauravou e nuitaka ko Paula ena vakatetei ni Tukutuku Vinaka. E talai koya ko Paula me veiqaravi mai Efeso [1:3] ka nakita me bau laki sokovi koya [3:14, 15, 4:13]. Sa volai vei Timoci nai vola, ia sa baleta talega nai vavakoso lotu. Rairai volai mai Roma se Mesatonia se Filipai rauta na 64 AD/ACE ni bera nona kau vakavesu ki Roma ko Paula. Sa vakabibitaka ko Paula ni dodonu me laurai vinaka nai tovo kei nai valavala ni tamata sa digitaki ena cakacaka tabu vaKalou ni veiqaravi. Sa solia ko Paula nai vakasala ni nodra digitaki na vakaitutu ena lotu: talatala qase [3:1-7]; tuirara se dauveiqaravi [3:8-13] kei nai liuliu: qase, dauvunau, nai vakavuvuli [5:17-20]. Na tamata lotu vaKarisito me tamata daumasu, me masulaki ira na tamata kecega ka me nanuma na tikina bibi oqo: “Sa duabau ga na Kalou, ka sa duabau ga na dauveisorovaki ena maliwa ni Kalou kei na tamata, na tamata o Karisito Jisu [2:5 FNV]. Nai II Timoci, nai tomani ni I Timoci, ia na kena oqo sa vosa vakadoudou sara vei Timoci me vaka ga na luvena ka dau nanumi koya ena nona masu [1,2,3] baleta ga ni naki bibi nei Paula me yaco ko Timoci me dua na sotia yalodina, yaloqaqa nei Jisu Karisito ka me vorata kece na gasauvidi kecega ni tevoru kei na veivakatovolei [2:1,3]. Sa macala ni voleka sara ko Paula vei rau na tinai timoci kei na buna ka cavuta na yacadrau ruarua ka rau dau masulaki Timoci talega ka ni ko i rau ga a vukei Timoci me caurau lotu dina vaKarisito []. Sa veivakasalataki ko Paula me vuli talega mai vei ira na cauravou era sa lutu mai na nodra vakabauta ena vuku ni veitemaki ni vuravura [2:2-26; 3:1-9], ko koya ga me tudei sara vei Karisito. Me gumatua tikoga na vunautaka nai tukutuku Vinaka ka sa tikina bibi me tudei kina, ia me qarauni koya mai vei ira na qase nivuli vakailasu ka duidui na veika era vunautaka mai nai vakavuvuli e vakatavulici Timoci kina ka vakakina ko Taito. Sa kila ko paula ni sa roro mai na gauna ni nona lako yani vua na Kalou, ena nona mate vakayago, ia sa vakabauta ni sa na mate yani ena nona vakabauti Jisu ka vakadeitaka vei Timoci me dei tikoga ena vakabauta ko ya [4:6-8] ‘Ke vakaeda mate vata kei Karisito eda na bula vata kaya, Ke vaka eda sega ni soro koso, eda na vakaisalataki vaka kei Koya [Jisu Karisito]’.

I. Nai 1 Timoci 6: 6:19: Ko Efeso na koro vutuniyau, ka vakaillesilesi kina ko Timoci, sa kune kina nai vakarau ni bula ni tamata vutuniyau [sa veiwekani na leseni oqo kei nai talanoa kei Lasarusia kei Taivesi ena Luke 16:19-31 era!]. II. Sa matata tu na veivakabobulataki ni lavo ena vuravura era bula kina, e lewe vuqa era sega ni oca ga ena vakasaqara na vutuniyau. Sa kilai na yaga kei na vinaka ni lavo ena nodra bula kei na veika e vakasaurarataki ira mera toso ki liu baleta ni dre levu e vuravura nai dre ni lavo, na marau kei na tiko vinaka vakayago. Oqo na mua sa vakanaulu kina na tamata ena gauna ko ya, sa matata talega ni tautauvata ena gauna oqo. III. Sa vakasalataki Timoci ko Paula ena veika me baleta na kocova nai lavo: 1. Ena oti mai nai lavo se vakayali [7]; 2. Me da marautaka ga na veika sa tu veikeda [8]; 3. Raica vakayalomatua, vakavuku na nomu solia nomu bula mo vaqarai lavo [9,10]; 4. Mo lomana vakalevu cake na tamata mai nai lavo [11]; 5. Mo lomana vakalevu na qarava na cakacaka ni Kalou mai nai lavo [11]; 6. Wasea ena marau nai lavo ko rawata [18], raica talega na Vosa Vakaibalebale 30:7-9 me baleta na garovi ni lavo. Marautaka ka vakacegu, vakayagataka ena vakavinavinaka na veika ko sa rawata. IV. Sa dua na ka bibi meda vakaduiduitaka na ka eda gadreva dina [needs], mai na ka ga eda domona [wants]; meda vakataki Paula meda marautaka ga na veika e yaga se eda gadreva dina meda bula kina ka kakua ni domona walega nai yau ka rawa me vakabobulataki na noda vakasama kei na noda bula taucoko. V. Sa dusia ko Paula na noda vakabauta e sega ni kena meda wawa tiko ga, ia meda yavala tiko ena veigauna kecega. Sa vakayagataka ko koya na vosa ‘dro tani’, ‘muria na yalododonu, na lotu, na vakabauta, na loloma, na vosota, na yalomalua’, ‘mo ia nai valu vinaka ni vakabauta’, ‘taura na bula tawa mudu’, ‘vakatusa’ na Turaga [11-12]. VI. *Sa vakaroti Timoci ko Paula me maroroya na vakabauta ena matadra na meca me vakataki Jisu e na matai Pailato, ka me kua ni rere, me yalodei ga.* VII. Sa vakasalataki Timoci mera dausolisoli na lewe ni koro, ia ni ra solia vakalevu mera kua ni dokadoka se qaciqacia nira soli ka. Ia mera vakadeitaka ga me YAVU ni bula na vakabauti Jisu se e sega ni rawa na veika vaKalou enai lavo, ia me tukuni tale :na vakabauti Jisu ga.

D. Ai Vakamacala me baleta na Kosipeli nei Luke kei na Cakacaka: A. Ko Luke e vola nai vola e rua oqo: ko Luke na Kosipeli kei na Cakacaka ni Apositolo. Meda raica mada vakalekaleka: Na vuniwai ko Luke [Kolosa 4: 14], na kai Kirisi, kenai balebale ni tamata lotu vaKarisito ka sega ni Jiu me

vakataki iratou na tisaipeli nei Jisu se ko iratou ka vola na vo ni Kosipeli: Maciu, Marika kei Joni. Ko Luke e vola taumada na Kosipeli rauta na 60 AD/ACE mai Roma se Sisaria. Na Kosipeli nei Luke, e dua vei iratou na Kosipeli suivata [synoptic]: Maciu, Marika kei Luke; eratou kauta mai nai vurevure ni nodratoui tukutuku ena vanua vata. Ogo na vuna e tautauvata kina e so na nodratoui talanoa, ia sa koto ga na nodratou dui naki. Sa tiko e so nai tukutuku volai ena gauna ko ya, ia ko Luke e gadreva me vola e dua nai tukutuku tuvani vakamatau mai nai tekitekivu [an orderly narrative or history] ni bula, cakacaka nei Jisu [Gospel-Kosipeli mai na vosa vakavavalagi makawa na ‘god-good+ spell-’tale’ or ‘news’, e vu mai na vosa vaKirisi na ‘euangelion’: ‘eu’ good + angelion-message]. Na Kosipeli nei Luke sa dusia na sucu, bula, cakacaka, na mate kei na tucake tale i Jisu. Ko Luke, na Kosipeli ni soro, ko Jisu na nodai soro, ko koya sa voroka na bai kecega ni veivakaduiduitaki ka vakaduavataki keda, na Jiu kei na kai matanitu tani, na tagane kei na yalewa, ko ira na tamata savasava kei keda edai valavalaca. Ko Jisu Karisito nai Vakabula kei vuravura; na Kosipeli nei Luke sa baleti vuravura raraba. Nai karua ni vola nei Luke na Nodra Cakacaka nai Apositolo, sa dusia na cakacaka ni Yalo Tabu me tukuni Jisu e vuravura taucoko Eso era kaya ni dodonu me yaca ni vola ga na ‘Cakacaka ni Yalo Tabu’. Nai vola na Cakacaka [Acts] sa tomana kina na cakacaka veivakurabuitaki ni Yalo Tabu ena nodra bula na vakabauta kei na kena tukuni nai tukutuku vinaka ni veivakabulai, veivagalalataki vakayalo ka vakayago sa mai vakayacora ko Jisu kei ira na muri Jisu. Sa tomana kina na veika sa vakayacora ko Jisu, o koya ka vakatavuvuli vei ira na tamata, mate, ia sa tucake tale mai na mate, kei na nona kaucake ki lomalagi. Sa solia na Yalo Tabu mei solisoli ka vu ni kaukauwa mera qarava kina nai tavi vakaiapositolo. Sa tekivu na kadre ni Tukutuku Vinaka mai Jerusalemi ka dewa yani ki vuravura raraba[Cakacaka 2:1ff]. B. Meda raici Luke/Cakacaka kei Maciu, Marika kei Joni: E vica na tikina bibi meda kila taumada: 1. Na veivakabulai sa mai vakayacora na Kalou ena bula nei Jisu sa baleti vuravura taucoko [inclusive]: a. Ko Luke e sega ni vakacuruma nai tukutuku me kua ni vunautaki nai Tukutuku Vinaka vei ira na kai Matanitu tani me vaka ena Maciu 10:5-6 [cf Marika 6:7-13; Luke 9:1-6]; b. Segga ni vakacuruma na veitalanoa ni marama ni Kenani kei Jisu ena Maciu 15:21-28 [cf Marika 7:24-30]; c. Ko Luke e sega so ni vakabibitaka na kena vakayacori na parofisai mai nai VTM me vakataki Maciu. 2. Segga ni vakataki Maciu kei Marika, ko Luke sa qarauna me tekivutaka nonai tukutuku me salavata kei nai tukutuku ni gauna ko ya [raica e cake “an orderly narrative/account”--- “mai nai vakatekivu, meu veidutaitaka nai vola vei kemuni” Luke 1:3]: na bula vakapolitiki, vakailavo, veimaliwai kei na bula vakavanua [historical/geopolitical]. Na nona Kosipeli sa vakarautaki me baleti vuravura raraba. 3. E levu cake na matailalalai ni nona tukuna na bula, mate kei na tucake tale ni Turaga ko Jisu. E levu cake nai talanoa me vakadinadinataka na tucake tale ena nona vakaraitaki koya vei iratou na tisaipeli. 4. Vakavolekati keda sara enai talanoa totoka ni yuvale [pen-portraits]: Elisapeci kei Sakaraia [1:5-25,57-80], Meri kei Josefa [1:26-56;2:1-26, 41-52]; Simione kei Ana [2:25-38] kei Joni na Dauveipapitaistaki [3:1-20]. Ogo ko ira na turaga kei na marama e sotava ko Jisu ena nona bula. 5. Nai talanoa e rawa nida vakasamataka, veitalanoa kina ka raica na kena yaga ena noda bula: Na nodra vakadinadina ko ira era sa rawai ena bula ni Dauveiqaravi Levu, nai Vakabula ni tamata vakabulai, na Turaga ko Jisu [1:1-2], na marama ka lumuta na yavai Jisu ena waiwai [7:36-50], nona qaravi Sakeusa ka vakabulai koya [19:1-10], sota kei ira so tale na tisaipeli ka sega ni dua vei iratou na lewe 12, ko ya ena gaunisala ki Emeo [24:13-15]; 6. Sa tukuna e dua na ‘Jisu’ dauveikauwaitaki ka dauloloma: na marama ka lumuta na yavana [7:36-50], na marama turudrabalavu ena 12 na yabaki ka tara na tutu ni nonai sulu ena gaunisala vei Jairo [8:41-42,49-56] me laki vakabula na luvena yalewa yabaki 12 [8:43-48], na vada mai Neini ka vakabula na luvena tagane [7:11-17]. 7. Na totoka kei na titobu ni loloma mai vale [ni Kalou] ena veivosoti kei na vakabokoci ni valavalaca me vaka nai talanoa ena Luke 15:1-32: na sipi sa yali, na tiki ni siliva sa yali, na gone sa yali se gone cidroi. 8. Na nodra kauwaitaki na dravudravua, tamata e biligi tani ka vakalolomataki ka okati kina na marama. Sa vutuniyau ko Luke enai talanoa e veivakauqeti ka veilauti me yaga ena noda bula ni soKalou, vakadinadinataka Jisu kei na noda veiqaravi ena vanua eda bula kina.

Luke 16: 19-31: . I. Na wase ni vola ogo Luke 16:1-31 sa baleta ga na veivakasalataki, veivakaroti se veivunauci nei Jisu me baleta na veika ena yaco vua na tamata e vakabibitaka nai yau [14, 19: Warning

about wealth]. II. Luke 16: 19-31: Enai vakavuvuli vakaFarisi, na vutuniyau sai vakaraitaki ni tamata dodonu ka sa kune kalougata kina. Ia eke sa veisautaka ko Jisu na nodra vakabauta na Farisi. *E sega ni cata ko Jisu na vutuniyau, eda na qai raica ga ena vosa vakatautauvata, ni dodonu me wasei na vutuniyau sa rawata e dua, mera lomani kina se votai kina ko ira e sega na kedra kei na medra.* Nai talanoa rogo levu kei Lasarusu ['lasarusu' na vosa vakaLatini, Iperiu Eliesa, ko koya sa vukea na Kalou-he whom God helps] kei Taivesi ['Dives' vakaLatini, na vutuniyau] ena nodrau bula e vuravura eda kila kece. II. E na bula ena veisiga e vuravura e vutuniyau ko Taivesi ka sotava e dua na bula vinaka sara, vakasinaita nona bula enai yau me nanumi koya kina ka vakamamautaka nona bula kei na nona vuvale; ia ko Lasarusu na tamata dravudravua ka vakararavi ga me lomani me kana mai na meme ni madrai ena nona tepeli na vutuniyau. Sa vakaloloma ni bula nei Lasarusu, kana vakaca, moce vakaca, tauvi koya e levu na mate ca; ka kenai kuri nira lako talega mai na koli [*oqo na koli lako tu ga vakaveitalia, ka vaqara bula kei na kakana*] ka dramica nona mavoa. Sa biuti Lasarusu sara ena dua na vanua lolovira. III. Ni cava na bula e vuravura, sa biu tu mai nai lavo ka vakakina na dravudravua. Mai lomalagi sa veisau na bula, sa laki tiko vakacegu ko Lasarusu kei Eparaama, na tamadra na yavusa Jiu, ia ko Taivesi sa sotava e dua na bula dredre sara mai *Etesi* [sega ni Eli], ena vanua ni wawa. IV. Na tagi nei Taivesi me bau lomani ka vukei mai na bula dredre sa tiko kina ka kerei Eparaama me talai Lasarusu me tonisua nonai qaqalo ena wai me mai gunu kina. *Sa ka ni rarawa ni sa dredre ko ya ka ni maliwa kei lomalagi kei Etesi sa no kina na tadrua e sega ni dua e rawa ni kosova.* V. Sa cavuta na vosa vakaluve ko Taivesi, "Tamaqu Eparaama" ka sauma ko Eparaama ena vosa vakaveiwekani vakaveitamani se veiluveni, "Na Luvequ" vei Taivesi; ia sa sega ni veisautaka nona vosa vakamatata ka vakadoudou, sa vakaraitaka vakadodonu ga na ka me tukuna. Na tukutuku vakadodonu, vakasavasava, sega na were ubiubi, sa na vukea na nodra bula na muri mai. *Sa yala eke nai talanoa eda kila vinaka, nai valavalaca sa togotitaki, nai valavala dodonu sa vakalougatataki.* Sa vakuri tale na vosa vakatautauvata oqo ena dua na vakasama vou: ni sa raica ko Taivesi na dredre ni bula e kea, sa kerei Eparaama tale me talai Lasarusu me laki tukutuku ki vuravura me rawa ni ra vakabulai na tacina e lima era vutuniyau talega baleta ni ra lako mai na vuvale vutuniyau, mera kua ni yacova na vanua sa yacova

koya [na lima e matanifika kilai levu, lima talega na vatu ka tomika ko Tevita me nonai yaragi ena vala kei Koliaci...na lima sa rawa ni kenai balebale na Penitatuki—nai vola e lima nei Mosese. Sa yaga nai vola ko ya mera wilika ka vakabauta mera muria donu kina na sala]. VI. Sa dredre sara me talai ko Lasarusa ka ni sa tu vei ira nai vola nei Mosese kei ira na parofita e vuravura mera wilika ka talairawarawa kina mera kunea na bula. *Veitalia ga ni dua e tucake tale mai na mate, me laki tukutuku, era na sega ga ni vakadinata. Sa dusia ga vakamatata ko Jisu ni dredre sara mera vakabauta na dina ni ko Koya [Jisu] ‘ vakai koya a tucake tale mai na mate’.* Sa dei tu nodra vakabauta se nodra nanuma ka sega sara ni veisau. Sa vakadinadintaki ogo ena nona tucake tale mai na mate ko Jisu, e levu vei ira nai liuliu ni lotu era sega ni vakabauti Jisu na Turaga sa tucake tale mai na mate. Sa dina tiko ga ni levu era sega ga ni vakabauta nai Tukutuku Vinaka baleti Jisu na Turaga ka tucake tale mai na mate.

3. Na Sala ni Vuli Vola Tabu [Bible Study Methods], na sala ni vakadewataki ni vosa [exegesis]:A. Ni soli mai na lesoni se tikina mo wilika: wilika sara, oti qai wilika nai talanoa ni bera na lesoni, tarava nai talanoa ni oti na lesoni ko ya [context]. B. Tovolea mo kila toka nai naki ni kena volai nai vola koya; me vakataki Joni 20:30-31.C. Wilika tale na lesoni ka toga na vosa kei na vakasama bibi e lauti iko? D. Ko raica rawa e dua na vakasama e buwawa ka sega ni macala vinaka, raica tale ka wilika na kena vakadewa vakavavalagi, kena e rawarawa? E. Raica tale na tikina enai Vola Tabu e rawa ni vakamacalataka na vakasama ko raica tiko, me vaka ena veivola tale eso enai Vola Tabu.Vakayagataka e so na taro ena vosa: A cava [what]? Gauna cava e volai kina se cavuti kina na vosa [when]? A cava na vuna [why]? Cava/yaco/rawa vaka evei [how]? F. Raica na “a” “b” “c” lalai enai Vola Tabu vakaidusidusi ka tukuna na vanua mo wilika tale me vakamatatataka na tikina ko wilika tiko; na references se foot/end notes. Indexes enai VT Vakavavalagi. G. Dikeva na vakayagataka ni gauna [tenses]: “Au a lako!” [past], “au sa lako!” [present] kei “au na lako!” [future]? I. Raica rawa e so na vakasama vou? [Goleva na veitikina ena lesoni ni kua? Se dua ga na tikina] J. Mo nanuma tiko ni ko wilika tiko e dua nai vola ka volai ena 2000 vakacaca na yabaki sa oti, mo vakasamataka na i tuvatuva ni vanua [geography], nai tovo ni bula, [culture and traditions], na veika e yaco ena gauna koya [history], kei nai vakarau ni nodra volavola [literature].K.Ia sa dei tu ni ogo na vosa ni Kalou, e vosa bula [Ipiriu 4:12]. Mo masulaka ka nuitaka na Kalou ena nomu vukei ni sereki ni vosa.L. Sa kena gauna ogo mo tovolea ke ko gadreva me toso cake tikoga na nomu kila na i Vola Tabu , mo tekivu vakavolia e so nai vola ka rawa me vukei iko. Eso nai Vola Tabu sa tu vata kei na kenai vakamacala [Commentary] se Dictionary of the Bible kei na nomu Dauwilika wasoma na Taro enai vola ni Sere vakaviti sa no kina na yavu ni noda vakabauta kei na cioloji ni lotu. M.Na kena i otioi mo qai taroga na taro: A cava e da vulica rawa mai nai talanoa ogo? Se A cava na kenai balebale vei au/kena yaga vei au ena noqu i tutu vakatamata, vakalotu vakarisito, etc., se cava na kenai balebale /yaga ki nai vavakoso? N.Kua ni rawai sara ena muria nai kalawa e soli yani enai vola baleta ni na tubu mai eso na vakasama e vakavotuya na Yalo Tabu, me golevi sara.

VEIKAUWAITAKI: A cava meda cakava me sureti kina ko ira era sega ni lewe ni lotu? E dua e da nanuma meda sikovi koya? A cava tale e rawa ni vakayacori?

Jovili kei Lisa Meo